

APIE PARLAMENTARIZMO LIGAS IR PAGARBĄ KONSTITUCIJAI PASITINKANT VALSTYBINGUMO ATKŪRIMO ŠIMTMETĮ

DR. AUDRONĖ VEILENTIENĖ

2018 m. vasario 16 d. Lietuva švęs valstybingumo atkūrimo šimtmetį, tačiau jį pasitinkame ištuštėjusiais kaimais ir miesteliais, abejodami savo tapatybe ir pasiklydę tarp vertybių. Viena iš didžiausių kiekvienos demokratinės valstybės vertybių yra Konstitucija. Jau ne pirmus metus Lietuvoje organizuojamas Konstitucijos egzaminas, rengiamos konferencijos, kiti renginiai siekiant išugdyti piliečių pagarbą Konstitucijai ir joje įteisintoms konstitucinėms vertybėms. Vis dėlto pastebime, kad prieš kiekvienus Seimo rinkimus Lietuvos rinkėjai girdi kandidatų į Seimo narius pažadus keisti Konstituciją, nors išrinktasis kandidatas Seimo nariu tampa tik prisiekęs jos laikytis. 27-erius metus Lietuva yra demokratinė valstybė, tačiau kai kurie politikai taip ir neišmoko gerbti demokratijos principų ir Konstitucijos. Prof. Vytautas Sinkevičius viename iš „Parlamento studijų“ numerių rašė: „Seimo nario laisvas mandatas Konstitucijoje įtvirtintas ne vien tam, kad Seimo narys galėtų nevaržomas laisvai balsuoti savo nuožiūra, vadovautis vien savo sąžine. Pagal Konstituciją Seimo narys savo veikloje turi vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine, taigi Konstitucija suponuoja tokią Seimo nario sąžinę, kuri yra nukreipta į Konstitucijoje įtvirtintų vertybių įgyvendinimą, į valstybės ir visuomenės interesus.“¹ Taip pat jis teigė, kad „Seimo nariai negali visuomenėje skleisti ir skatinti antikonstitucinės politinės kultūros, nes tai griaua visuomenės gyvenimo pagrindus, kelia grėsmę valstybingumo raidai.“

Pagarbos demokratijos principams ir Konstitucijai stoka būdinga jaunoms ir iš okupacijos išsivadavusioms valstybėms. Pavyzdžiui,

¹ Sinkevičius, V. Ižanga. *Parlamento studijos*. Nr. 13 (2012), p. 5.

į Prezidento Antano Smetonos nepagarbą 1922 m. Konstitucijai buvo atkreipę dėmesį užsienio diplomatai ir žurnalistai. 1926 m. gruodžio 30 d. Seimo posėdyje dalyvavęs Latvijos pasiuntinys Antonas Balodis yra pasakojęs, kad Antanas Smetona, duodamas Prezidento priesaiką, nepasakė žodžių apie Konstituciją, tačiau praleisti žodžiai vėliau buvo įrašyti į priesaikos tekstą. A. Balodis stebėjosi, kad „krašte, kur žaidžiama su valstybe ir vykdomi barbariški perversmai, prireikus galima ir vėl įrašytus žodžius ištrinti <...>“. Vienas didžiausių Švedijos dienraščių „Dagens Nyheter“ 1927 m. pradžioje rašė, kad A. Smetona seniai kritikavo Lietuvos Konstituciją, jos formalistinę dvasią.

Tyrinėjant I Lietuvos Respublikos parlamentarizmo istoriją kyla klausimų: kodėl toks neilgas buvo parlamentinis laikotarpis? Kodėl dalis III Seimo narių sankcionavo Konstitucijos sulaužymą ir įteisino 1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversmo padarinius? Į minėtus klausimus galbūt padės atsakyti šiame numeryje publikuojamo šaltinio – 1930 metais Lietuvos universitete skaitytos viešos prof. Petro Leono paskaitos „Demokratija ir parlamentarizmas“ teiginiai. Prof. P. Leonas analizavo XX a. pirmos pusės parlamentarizmo „ligas“, kurioms būdingi šie simptomai: siaurų grupinių partinių interesų atstovavimas, parlamentarų nesidomėjimas valstybės reikalais, rinkėjų politinis nerastingumas ir pan. Tokių pačių simptomų nesunku pastebėti ir dabartiniame Lietuvos Seime. Prof. P. Leonas manė, kad šias „ligas“ galima įveikti viešumu, todėl čia ypatingas vaidmuo priklauso žiniasklaidai. Vis dėlto, P. Leono nuomone, demokratija yra vienas galingiausių valstybės gyvybės šaltinių. Jis rašė: „<...> demokratijos prigimty ne nuodai glūdi, kurie lemia tai tautai mirtį, arba ligą, bet yra gyvybės pagrindai, kurie vieni gali išgydyti tautą iš susidariusių joje per amžius ligų ir ydų“².

Dr. Sandros Grigaravičiūtės straipsnis „Lietuvos Tarybos atsotavimas Sovietų Rusijoje 1918 metais“ yra tarsi įžanga į Lietuvos

² Leonas, P. *Demokratija ir parlamentarizmas: (ar pastebimi jų krizės simptomai?)*. Kaunas: Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos leidinys, 1930, p. 30.

valstybingumo atkūrimo šimtmečiui skirtą numerį. Jis nagrinėja Lietuvos istoriografijoje mažai tyrinėtą temą ir parodo, kokį didžiulį darbą nuveikė Lietuvos Taryba, kol mūsų valstybė iš idėjos lygmens virto kūnu. Pasirodo, kad Lietuvos Tarybos nariai buvo labai kuklūs ir savo atsiminimuose neparašė daugybės įdomių istorinių faktų, kurių mes nežinome, ir todėl mūsų pareiga juos rasti ir paskelbti. Valstybingumo atkūrimo šimtmetis skatina istorikus prisidėti prie jo paminėjimo savo darbais. Alfonso Eidinto ir Raimundo Lopatos indėlis – jubiliejui parengta knyga „Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 m. dokumentuose“, kuri buvo išleista privačių rėmėjų, o ne valstybės lėšomis. „Parlamento studijos“ publikuoja dr. Mindaugo Tamošaičio parengtą šios knygos recenziją.

Dar vis trūksta fundamentalių darbų, skirtų Lietuvos parlamentarizmo istorijai. Iki šiol nėra išsamios studijos apie Steigiamąjį Seimą, kitus Lietuvos Seimus. Daugiau tyrinėtos parlamentarų biografijos, tačiau Seimų veikla analizuota apžvalginio pobūdžio straipsniuose arba straipsnių rinkiniuose. 2017 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Seime vyko apskritojo stalo diskusija „Lietuvos konstitucingumo raida“, skirta Steigiamojo Seimo dienai ir Lietuvos Valstybės Konstitucijos 95-mečiui paminėti. Kai kuriuos diskusijoje skaitytus pranešimus spausdiname šiame numeryje. Dr. Audronė Veilentienė straipsnyje „Steigiamojo Seimo darbai švietimo srityje: lūkesčiai ir problemos“ analizuoja, kaip ideologinės frakcijų nuostatos veikė su švietimu susijusių įstatymų priėmimą Steigiamajame Seime. Dr. Dainiaus Žalimo straipsnis „Demokratinės valstybės pagrindai 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje: žvilgsnis iš galiojančios Konstitucijos perspektyvos“ supažindina su 1922 m. Konstitucijos reikšme ir vertinimu. Konstitucijos temą pratęsia ir padiskutuoti apie konstitucinių santykių sampratą kviečia dr. Tomo Blinstrubio straipsnis „Konstituciniai santykiai: sąvokos problematika ir esmė“. Doktorantė Eglė Ruzgytė straipsnyje „Teisininko profesija ir etika: riba tarp teisės ir moralės“ analizuoja teisininko profesijos ir etikos santykį.

Tikimės, kad valstybingumo atkūrimo šimtmečiui „Parlamento studijos“ pateiks dar daugiau ir išsamesnių parlamentarizmo problematikos studijų ir toliau nuosekliai vykdys savo misiją – sieks puoselėti Lietuvos politinės kultūros brandą, atskleisti ir skatinti šia kryptimi istorijos, teisės, lingvistikos, politologijos ir informacijos mokslų srities specialistų studijas.